

ALISHER NAVOIYNING PEDAGOGIK QARASHLARI

Erkinov Mehridin Ravshan o'g'li

DTPI Pedagogika fakulteti

Jismoniy madaniyat talabasi :

10 jm 23 grux

Erkinovmexridin12@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Alisher Navoiyning pedagogik qarashlari, uning ta'lim va tarbiya sohasidagi yondashuvlari, shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Navoiyning asarlarida ta'limning ahamiyati, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va ma'naviy qadriyatlar haqida fikrlari keltiriladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoi, Pedagogika, Ta'lim, Tarbiya, Ma'naviyat

АБСТРАКТНЫЙ:

Рассмотрены педагогические взгляды Алишера Навои, его подходы в области образования и обучения, а также его влияние на современную систему образования. Работы Навои отражают важность образования, личностного развития студентов, духовных ценностей.

Ключевые слова: Алишер Навои, Педагогика, Образование, Образование, Духовность

ABSTRACT:

Alisher Navoi's pedagogical views, his approaches in the field of education and training, as well as his influence on the modern education system are considered. Navoi's works reflect the importance of education, the personal development of students, and spiritual values.

Key words: Alisher Navoi, Pedagogy, Education, Education, Spirituality

Kirish

Alisher Navoi, o'zining boy merosi va asarlari orqali, nafaqat adabiyot, balki ta'lim va tarbiya sohasida ham muhim o'rin tutadi. U o'z davrida ta'limning ahamiyatini chuqur anglagan va o'z asarlarida bu masalalarga alohida e'tibor qaratgan. Navoiyning pedagogik qarashlari, o'z vaqtida, yosh avlodni tarbiyalashda muhim rol o'ynagan.

Ushbu maqolada uning pedagogik yondashuvlari, ta'lim jarayonidagi o'rni va zamonaviy ta'lim tizimiga ta'siri haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Alisher Navoiyning pedagogik qarashlari quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Ta'limning maqsadi: Navoi ta'limni insonni ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirish vositasi sifatida ko'radi. U o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga katta ahamiyat beradi.
2. O'qituvchining roli: O'qituvchi, Navoiyning fikricha, nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning ruhiy va ma'naviy tarbiyasida ham muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining mas'uliyati va o'quvchilarga bo'lgan munosabati ta'lim jarayonining muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi.
3. Ma'naviy qadriyatlar: Navoiyning asarlarida ma'naviy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va insoniylik tamoyillari ta'lim jarayonida muhim o'rin tutadi. U o'quvchilarga yaxshi inson bo'lishni, vatanparvarlikni va axloqiy mas'uliyatni o'rgatishga intiladi.
4. Zamonaviy ta'lim tizimiga ta'siri: Navoiyning pedagogik qarashlari zamonaviy ta'lim tizimida ham o'z aksini topadi. Uning g'oyalari, o'z vaqtida, ta'lim jarayonini yanada samarali va ma'noli qilishga yordam beradi.

Alisher Navoiy ilm o'rganishga intilishni inson kamolotini ta'minlash uchun xizmat qiluvchi eng zarur fazilatlardan biri deb biladi. Ilmni insonni, xalqni nodonlikdan, jaholatdan qutqazuvchi omil sifatida ta'riflaydi. Asarlari mazmunida ilgari surilgan g'oyalar yordamida kishilarni ilmi va ma'rifatli bo'lishga undaydi. Mutafakkir ilm o'rganishni har bir kishining insoniy burchi deya e'tirof etadi. Zero, ilm o'rganishdan maqsad ham xalqning farovon, baxtli-saodatli hayot kechirishini, mamlakatning obod bo'lishini ta'minlashga hissa qo'shishdir, deya ta'kidlaydi. Bilimli va dono kishilar hamisha o'z xalqining manfaati hamda mamlakatining ravnaqi yo'lida faoliyat olib borishlariga ishonadi.

Mazkur o'rinda Mirzo Ulug'bekni ana shunday xislatga ega bo'lgan kishilardan biri bo'lganligiga urg'u beradi hamda uning nomi tarix sahifalarida abadiy saqlanib qoladi, deb hisoblaydi. Alisher Navoiy orzu qilgan komil inson faqat ilmi bo'lish bilan qanoatlanib qolmaydi. Uni yetuk inson sifatida ta'riflash uchun unda, yana shuningdek, sabr-qanoat, saxiylik, himmat, to'g'rilik, rostgo'ylik, tavoze, adab, vafo va hokazo sifatlarning ham mavjud bo'lishi taqozo etiladi.

Alisher Navoiy asarlari mazmunida o'z aksini topgan har bir fikr amaliy ahamiyatga ega, zero, mutafakkir ularni o'zining ulkan hayotiy tajribasiga tayangan holda bayon etadi. Alloma uzoq yillar davomida olib borgan hayotiy kuzatishlari va

tajribasi asosida «Mahbub-ul-qulub» («Ko'ngillarning sevgani») asarini yaratadi. Ushbu asarda «Xamsa» dostonining tarkibiy tuzilmasidan o'rin olgan «Hayrat-ul-abror», shuningdek, «Nazm-ul-javohir» kabi ta'limiy-axloqiy asarlarida ilgari surilgan axloqiy qarashlarni mazmun jihatidan yanada boyitadi.

Mutafakkir «Mahbub-ul-qulub» asarini yozishdan ko'zlagan asosiy maqsadini asar muqaddimasida quyidagi tarzda ochib bergan: «Har ko'cha-ko'yda yuguribman va olam ahlidin har xil kishilarga o'zimni yetkazibman. Yaxshi va yomonning fe'l-atvorini bilibman, yomon-yaxshi xislatlarini tajriba qilibman.

Bu hildagi hamsuhbat va do'stlarni xabardor qilmoq va bu hollardan ogohlantirmoq lozim ko'rinadiki, har toifaning xislatlaridan ma'lumotlari va har tabaqaning ahvolidin bilimlari bo'lsin, keyin munosib kishilar xizmatiga yugursinlar va nomunosib odamlar suhbatidan tortinishni zarur bilsinlar va barcha odamlar bilan maxfiy sirlardan so'z ochmasinlar. SHayton sifatlar hiyla va aldovlariga o'yinchoq bo'lib qolmasinlar. Kimki har xil kishilar bilan suhbatlashish va yaqinlashishni havas qilsa, bu borada kaminaning tajribasi yoshlar uchun yetarlidir”.

Alisher Navoiy ilm-fanning inson kamolotidagi o'rne, bilimlarni o'rganish asosida hosil bo'lgan aql va idrokning inson hayotidagi ahamiyati hamda aqliy tarbiya va uning mohiyatini yoritishga alohida e'tibor qaratadi. Alloma insonga xos bo'lgan ma'naviy-axloqiy xislatlari xususida so'z yuritadi hamda mazkur sifatlarning har biriga to'laqonli ta'rif berib o'tadi. Qanoat, sabr, tavoze (adab), o'zgalarga nisbatan mehr-muhabbatli bo'lish, ishqda vafodorlik, saxovat, himmat, karam, muruvvat, yumshoq ko'ngillik (hilm) kabi xislatlarni ijobiy fazilatlar sirasiga kiritadi va ularning har biriga ta'rif berganidan so'ng tanbeh va hikoyatlar vositasida shaxsiy qarashlarini dalillar bilan to'ldiradi. Asarda, shuningdek, axloqiy fazilatlarning antonimi hisoblangan salbiy illatlar va ulardan qutulish yo'llari ham bayon etilgan.

Mutafakkir axloqlilikning eng muhim mezoni odob deb hisoblaydi. Odobli, axloqli bo'lish insonga atrofda kishilar o'rtasida muayyan mavqe hamda hurmatga sazovor bo'lishga yordam beradi. Odobga ega bo'lishning inson hayotidagi rolini ko'rsatib berar ekan, Alisher Navoiy shunday fikrlarni ifoda etadi: «Adab kichik yoshdagilarni ulug'lar duosiga sazovor etadi va u duo barakati bilan umrbod bahramand bo'ladi. Adab, kichkinalar mehrini ulug'lar ko'ngliga soladi va u muhabbat ko'ngilda abadiy qoladi. Yoshlarni ko'zga ulug' ko'rsatadi. Ularning yurish-turishini xalq ulug'vor biladi. O'ziga qarshi xalq tomonidan bo'ladigan hurmatsizlik eshigini bog'laydi va kishini hazil-mazaxdan va kamsitilishidan saqlaydi. Kishi tabiatini insonlik yo'lga soladi va odam mijoziga odamgarchilik manzilida orom beradi.

Kichiklarga undan muncha natija hosil bo'lgach, kattalarga allaqachon bo'lishini ko'rarsan.

Adabdan muhabbatga bezak va pardozi yetadi, adab tarkidan do'stlikning ravnaq va bahosi ketadi. Adab va tavozu' do'stlik ko'zgasini yarqiratadi, ikki tomondan yorug'lik yetkazadi. Tavozi'li va adablilarga ta'zim va hurmat yetadi va u urug'ni ekan bu qimmatbaho hosilni to'plab oladi. Xalq muomalasida yaxshi axloqning boshlang'ichi shu xislatlar va bu xislat qattiq o'rtnashsa, muhabbatga xalal yetishi maholdir. Agar har ikki tomonda yaxshi xulq bo'lsa, adabi va tavozu' evaziga ta'zim paydo bo'ladi». Demak, yaxshi xulqning asosi bo'lgan odob Alisher Navoiyning talqinida barcha insoniy xislatlarning bosh bo'g'ini sanaladi. Qanoat, sabr, tavoz, ishq, vafo, saxovat, himmat, karam, muruvvat, hilm (yumshoq ko'ngillik) kabi ijobiy fazilatlarining odobli, axloqli kishilar qiyofasidagina namoyon bo'lishiga urg'u berib o'tadi. Mutafakkir insonga xos bo'lgan ma'naviy-axloqiy xislatlar xususidagi fikrlarini ularning har biriga to'laqonli ta'rif berish asosida davom ettiradi. Chunonchi, «qanoat – buloqdir – suvi olgan bilan qurmaydi. Xazinadir – naqdinasi sochilgani bilan kamaymaydir. Ekinzordir – urug'i izzat va shavkat mevasi beradir. Daraxtdir – shoxi tortinchoqlik va hurmat mevasi yetkazadi.

Kimki, qanoatga odatlansa, shoh va gadoy bordi-keldisidan ozod bo'ladi qanoat qo'rg'onidir, u yerga kirsang nafs yomonligidan qutularsan, tog'liklardir – u yerga chiqsang dushman va do'stga qaramlikdan xalos bo'larsan; tubanlashishdir – natijasi yuksaklik; zoriqishlikdir – foydasi ehtiyotkorlik urug'ining mevasi farovonlik». U o'rtoqdir – suhbatlari zeriktirarli, ammo maqsadga olib boruvchi; u ulfatdir – umidi uzun, ammo oxiri istakka eltuvchi.

Ulovdur – yurishi taxir, ammo manzilga yetkazuvchi; tuyadir – qadami og'ir, lekin bekatga tushiruvchi. Achchiq so'zli nasihatiday tabiat undan olinadi, lekin zaminida maqsad hosil bo'ladi. Badxo'r dori beruvchi tabibday kasal undan qiynaladi, ammo so'ngida sog'liq yuz beradi».

Foydalanuvchi adabiyotlar:

1. Navoi, A. (1991). Xamsa. Tashkent: Fan.
2. Karimov, I. (2000). O'zbekistonning ma'naviy merosi. Tashkent: O'zbekiston.
3. Abdullayev, A. (2015). Alisher Navoi va ta'lim. Tashkent: O'zbekiston.
4. <https://arxiv.uz/uz/documents/slaydlar/pedagogik-psixologiya/alisher-navoiyning-ta-limiy-axloqiy-qarashlari>

